

МЕТОДИКА ПСИХОСЕМАНТИЧНОГО АНАЛІЗУ СТАВЛЕННЯ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ ДО САМООСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Ірина Мартинюк¹

¹Кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри психології, Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ (Україна)

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-1644-5381>

UDC: 378.41-057.87:159.9

У статті представлена розроблена автором методика психосемантичного аналізу ставлення студентської молоді до самоосвітньої діяльності, що може застосовуватись у психолого-педагогічній практиці як із дослідницькою метою, так і з метою надання психолого-педагогічної допомоги студентам у розвитку їх готовності до самоосвіти. Обґрунтовується, що вивчення конструктивів свідомості студентської молоді, які відображають ставлення до різних видів самоосвітньої діяльності, за допомогою методу семантичного диференціалу, дає можливість виявити: наскільки складною для реалізації видається студентам самоосвітня діяльність (у тому числі окремі її види, наприклад, читання наукової літератури з фаху), яке значення вона має для них, як впливає на студентів, наскільки студенти розуміють значення такої діяльності для свого професійного становлення, наскільки вони зацікавлені в такому виді діяльності і чи проявляють активність у її здійсненні, наскільки вважають її сучасною, динамічною, міру глибини усвідомлення пізнаваного за допомогою самоосвіти, регулярність здійснюваної самоосвітньої діяльності, міру самостійності в організації та реалізації такої діяльності, міру ефективності здійснюваних самоосвітніх дій. Описуються етапи розробки методики.

Ключові слова: психосемантичний аналіз, семантичний диференціал, ставлення до самоосвітньої діяльності, студентська молодь, види самоосвітньої діяльності студентської молоді.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Сучасна ситуація пандемії коронавірусної хвороби посилює значення у системі вищої освіти організації самоосвітньої діяльності особистості майбутнього фахівця та сприяння розвитку готовності до її здійснення упродовж життя. Для ефективного розвитку готовності студентської молоді до самоосвітньої діяльності важливо орієнтуватись в уже наявному ставленні студентів до такої діяльності та її видів, вчасно виявляти викривлені уявлення чи прогалини у розумінні її сутності. Звідси впливає необхідність інструментарію, придатного для швидкої діагностики ставлення особистості до різних видів самоосвіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковане розв'язання даної проблеми і на які спирається автор. В останні десятиліття ті чи інші

аспекти проблеми розвитку готовності студентської молоді до самоосвітньої діяльності досить активно розроблялись представниками зарубіжної педагогічної науки: О. Глухова, Ю. Калугін, А. Крицька, Г. Лапшина, Г. Марковець, Ю. Опарін, Н. Песцова, Л. Теплих, О. Федорова, С. Юдакова, Т. Яковець. Відповідно, згаданими вченими так чи інакше зачіпалась проблема діагностики готовності до самоосвітньої діяльності, у контексті якої виокремлювались показники зазначеного утворення та розроблявся діагностичний інструментарій. Серед нього можна виокремити три групи методик: розроблені авторами анкети чи тести, аналіз результатів діяльності, спостереження, відомі методики, що досліджують дотичні до готовності до самоосвітньої діяльності психологічні утворення (Мартинюк, 2017). Нами була розроблена методика діагностики готовності до самоосвітньої діяльності –

Address for correspondence, e-mail: editpsychas@gmail.com
Copyright: © Iryna Martyniuk

This is an Open Access journal, all articles are distributed under the terms of the Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International (CC BY-NC-SA 4.0) License (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/>), allowing third parties to copy and redistribute the material in any medium or format and to remix, transform, and build upon the material, provided the original work is properly cited and states its license.

опитувальник «Експериментальна ситуація», що вивчає міру, оперативність її прояву як цілісного утворення у ситуаціях, що так чи інакше потребують її включення (Мартинюк, 2020) та методика діагностики сформованості компонентів готовності до самоосвітньої діяльності – «Я опановую професію» (Мартинюк, 2020).

Виділення невіршених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується стаття. Теоретичний аналіз наукових праць з проблеми вивчення засвідчив, що у контексті емпіричного дослідження готовності особистості до здійснення самоосвітньої діяльності вчені застосовують такий діагностичний інструментарій: тест В. І. Андреева «Оцінка здібності до саморозвитку, самоосвіти» (О. О. Глухова); письмове опитування: анкетування, інтерв'ю (Г. Ф. Лапшина, Г. Р. Крицька, Н. М. Песцова, Л. В. Теплих та ін.); аналіз результатів діяльності, спостереження (Ф. Х. Мациєва, Ю. Г. Опарін, Т. Я. Яковець та ін.); інші методики, що дають можливість оцінити окремі психологічні характеристики, що стосуються самоосвітніх вмінь, зокрема: перфокарти Е. Ф. Зеєра (О. О. Глухова), методика В. А. Сластеніна для діагностики професійної спрямованості (Ф. Х. Мациєва), само-тест «Готовність до саморозвитку» (Н. М. Песцова), діагностична тестова карта «Чи вмію я вчитися?» (за І. П. Раченко). Однак питання діагностики ставлення особистості до самоосвітньої діяльності у цих дослідженнях не зачіпається.

Близькою до предмету нашого дослідження є розроблена Я. Сухенко методика семантичного диференціалу для оцінки освітньої траєкторії особистості, що дає можливість з'ясувати систему смислів і ставлень людини до своєї освітньої траєкторії, досвіду її реалізації, однак вона не виокремлює самоосвітньої діяльності як складової освітньої траєкторії, відтак і не дає можливості з'ясувати ставлення до неї (Сухенко, 2018).

Розроблені нами методики діагностики готовності до самоосвітньої діяльності та її компонентів не дають можливості виявити ставлення до самоосвітньої діяльності (Мартинюк, 2020).

На підґрунті вище викладеного можемо констатувати, що до сьогодні залишалось відкритим питання методу дослідження ставлення студентської молоді до різних видів самоосвітньої діяльності.

Мета статті. Мета статті – обґрунтувати авторську методику вивчення конструктів свідомості студентської молоді, що відображають ставлення до різних видів самоосвітньої діяльності та обґрунтувати доцільність її використання в освітньому процесі ЗВО.

Наукове обґрунтування методології проведеного дослідження. З метою вивчення конструктів свідомості студентської молоді, що відображають ставлення до різних видів самоосвітньої діяльності, був застосований метод семантичного диференціалу.

У сучасній психолого-педагогічній науці метод семантичного диференціалу активно використовується для вивчення представленості у свідомості особистості різних аспектів реальності, у тому числі для вивчення ставлення студентської молоді до різних аспектів освітнього процесу (Klement M., Chraska M., Chraskova M., 2014; Marogna C., Caccamo F., Salcuni S., Nobile F., 2016 та ін.).

Під час розробки матриці семантичного диференціалу були виокремлені шкали та об'єкти оцінювання, що надалі використовувались у дослідженні. Складанню матриці семантичного диференціалу передувало вивчення теоретичного матеріалу з проблем самоосвіти (Абакумова О., 2012; Балікаєва М., 2008; Буряк В., 2002; Дереза І., 2010; Іванова М., 2010; Калугін Ю., 2003; Калугін Ю., Зуйкова М., 2013; Овчаренко В., 2011; Суханов П., 2013; Шапошнікова Л., 2007; Яковець Т., 2003 та інші) та проведення емпіричного дослідження за допомогою авторської анкети «Моя самоосвітня діяльність» (Мартинюк І., 2019). Відтак об'єктами оцінювання визначені: 1) читання наукової літератури з фаху; 2) читання наукової літератури, не пов'язаної з фахом; 3) пошук інформації з фаху в мережі Інтернет (науково-популярні тексти, блоги); 4) участь у тренінгах, семінарах за фахом; 5) участь у тренінгах, семінарах, не пов'язаних з фахом, що здобувається; 6) участь у вебінарах, он-лайн курсах за фахом; 7) участь у вебінарах, он-лайн курсах, не пов'язаних з фахом, що здобувається; 8) перегляд відеоматеріалів за фахом; 9) перегляд відеоматеріалів, не пов'язаних з фахом, що здобувається.

Для виокремлення шкал оцінювання був застосований вільний асоціативний експеримент (трьом експертам – фахівцям у сфері психології, педагогіки та

української філології з досвідом викладацької роботи понад 10 років було запропоновано продукувати будь-які асоціації, пов'язані з поняттям «самоосвітня діяльність») та теоретичний аналіз поняття «самоосвітня діяльність» (Мартинюк І., 2015).

Виклад основного матеріалу дослідження з обґрунтуванням отриманих наукових результатів.

На підґрунті застосованих методів був складений первинний варіант матриці семантичного диференціалу, у якому списки шкал були опрацьовані тією ж групою експертів: усунуті близькі синоніми, доповнені антонімами. З лівого і правого полюсу шкали були рівномірно розподілені бажані і небажані якості (щоб не створити у досліджуваного орієнтацію на один край шкали під час оцінювання). Первинний варіант семантичного диференціалу містив 101 шкалу: «Систематичне – Безладне», «Регулярне – Рідкісне», «Зацікавлене – Апатичне», «Активне – Пасивне», «Самотивоване – Зовні скероване», «Бездіяльне – Ініціативне», «Короткочасне – Тривале», «Незріле – Досвідчене», «Хаотичне – Впорядковане», «Невпорядковане – Систематизоване», «Важливе – Шкідливе», «Необхідне – Некорисне», «Легке – Складне», «Вміле – Невпевнене», «Терпиме – Дратуюче», «Нетерпиме – Толерантне», «Апатичне – Заповзятє», «Байдуже – Сповнене ентузіазму», «Розслаблене – Напружене», «Тривожне – Спокійне», «Зрозуміле – Незрозуміле», «Нове – Традиційне», «Комфортне – Незручне», «Знайоме – Невідоме», «Радісне – Сумне», «Застаріле – Модне», «Тотальне – Вибіркове», «Індивідуальне – Масове», «Песимістичне – Оптимістичне», «Негативне – Позитивне», «Легко реалізоване – Нереалістичне», «Заплановане – Стихійне», «Заохочуване – З перешкодами», «Самостійне – З допомогою», «Постійне – Ситуативне», «Пригнічуюче – Стимулююче», «Однобічне – Багатобічне», «Одноразове – Багаторазове», «Відразливе – Вабляче», «Важке – Легке», «Легкодоступне – Важкодоступне», «Глибоке – Поверхневе», «Легко здійснюване – Клопітне», «Вагоме – Надаремне», «Наявне в планах – Відсутнє у планах», «Непотрібне – Особистісно значуще», «Важко усвідомлюване – Усвідомлене», «Обтяжливе – Надихаюче», «Деградує – Просвітлює», «Провальне – Успішне», «Мотивуюче – Демоти-

уюче», «Організовуюче – Дезорганізовуюче», «Елітне – Масове», «Поширене – Мало використовуване», «Молодіжне – Для старших поколінь», «Невикористовуване – Звичне», «Неважливе – Обов'язкове», «Випадкове – Цілеспрямоване», «Не варте рекомендації – Варте рекомендації», «Не варте уваги – Варте уваги», «Приваблює – Відштовхуюче», «Щоденне – Рідкісне», «Самоініційоване – Нав'язане», «Допомагає – Перешкоджає», «Ефективне – Неefективне», «Небажане – Бажане», «Унікаюче – Шукаюче», «Не варте довіри – Варте довіри», «Не варте зусиль – Варте зусиль», «Неінформативне – Інформативне», «Доцільне – Недоцільне», «Наповнене сенсом – Безглузде», «Динамічне – Статичне», «Різноманітне – Одноманітне», «Цікаве – Нудне», «Відразливе – Захопливе», «Непотрібне – Затребуване», «Некритично сприймане – Критично сприймане», «Ненависне – Улюблене», «Неприємне – Приємне», «Прогресивне – Консервативне», «Серйозне – Розважальне», «Розсудливе – Квапливе», «Фанатичне – Безпристрасне», «Сучасне – Старомодне», «Збіднює – Збагачуюче», «Нерезультативне – Результативне», «Втомлювальне – Мобілізує», «Шкідливе – Корисне», «Екзаменує – Навчальне», «Особливе – Звичайне», «Різноманітне – Одноманітне», «Об'єднувальне – Роз'єднувальне», «Престижне – Дискредитоване», «Вчасне – Недоречне», «Необмежене – Лімітоване», «Безплідне – Плідне», «Цікаве – Надокучливе», «Непосильне – Посильне», «Нестійке – Стійке», «Дисциплінуюче – Розслаблює».

Тому проводилась експериментальна обробка для виявлення найбільш інформативних і важливих для диференціації шкал. Також для уникнення перевантаження досліджуваних на етапі експериментальної обробки первинного варіанту матриці семантичного диференціалу був запропонований лише один об'єкт оцінювання – читання наукової літератури з фаху. Виокремлення такого об'єкта оцінювання пов'язане з науковими уявленнями у психології про читання як основний вид самоосвітньої діяльності (Чепелева Н., 1992). Для методики був обраний класичний спосіб шкалювання – семибальна біполярна шкала від -3 до +3.

Експериментальною групою виступили студенти 1-4 курсів бакалаврату та 1-2 курсу магістратури

різних факультетів Національного університету біоресурсів і природокористування України у кількості 323 особи.

Досліджувані отримували завдання оцінити названу форму навчальної діяльності наведеними антонімами за семибальною шкалою.

Первинна матриця результатів була оброблена за допомогою процедур виокремлення семантичних універсалій, кластерного і факторного аналізу.

На підґрунті даних обробки первинної матриці був розроблений робочий варіант бланку семантичного диференціалу.

До робочого варіанту були відібрані:

1) шкали, що входять до семантичних універсалій для мінімального інтервалу відступу (-1,86 – -1,49; 1,45 – 1,82) як шкали, що володіють найбільшою диференціюючою силою: «Важливе – Шкідливе», «Необхідне – Некорисне», «Допомагає – Перешкоджає», «Ефективне – Неєфективне», «Наповнене сенсом – Безглузде», «Шкідливе – Корисне», «Нерезультативне – Результативне», «Деградує – Просвітлює», «Не варте уваги – Варте уваги», «Не варте зусиль – Варте зусиль», «Неінформативне – Інформативне», «Непотрібне – Затребуване»;

2) шкали, що вибирають відсоток дисперсії результатів не менше заданого мінімального рівня 3%: «Самотивоване – Зовні скероване» (3,38%), «Нове – Традиційне» (3,595), «Індивідуальне – Масове» (3,16%), «Самостійне – З допомогою» (3,09%), «Постійне – Ситуативне» (3,03%), «Легкодоступне – Важкодоступне» (3,11%), «Глибоке – Поверхневе» (3,95%), «Прогресивне – Консервативне» (3,18%), «Сучасне – Старомодне» (3,15%), «Втомлювальне – Мобілізує» (3,34%), «Дисциплінуюче – Розслаблює» (3,55%);

3) шкали, що входять у виокремлені фактори з вагою не менше 0,6: «Цікаве – Нудне», «Різноманітне – Одноманітне», «Регулярне – Рідкісне», «Систематичне – Безладне»;

4) шкали, складені на підґрунті назв виокремлених факторів (ті, які не дублюють шкал, що є складовими факторів):

фактор 1 «Значущість» – шкала «Значуще – Неважливе»,

фактор 2 «Мотивація» – шкала «Бажане – Неприйнятне»,

фактор 3 «Ефективність» – шкала «Допомагає – Перешкоджає» відповідає виокремленій в семантичній універсалії шкалі «Допомагає – Перешкоджає»,

фактор 4 «Впорядкованість» – відповідає виокремленій шкалі з вагою понад 0,6 «Регулярне – Рідкісне»,

фактор 5 «Посильність» – шкала «Легко здійснювати – Складно здійснювати»;

5) шкали, складені на підґрунті назв виокремлених кластерів (ті, що не дублюють шкал, що є складовими кластера):

1-й «Міра самостійності» – шкала «Самостійне – Несамостійне» (співпадає зі шкалою «Самостійне – З допомогою», виокремленою з дисперсії),

2-й «Оцінка значущості» – шкала «Потрібне – Непотрібне» (співпадає за значенням зі шкалою «Значуще – Неважливе», виокремленою на підґрунті назв виокремлених факторів),

3-й «Сучасність» – шкала «Сучасне – Застаріле» (що співпадає зі шкалою «Сучасне – Старомодне», відібраною за відсотком дисперсії),

4-й «Активність» – шкала «Активно здійснюване – Пасивно здійснюване»,

5-й «Посильність» – шкала «Легке – Складне» – такий кластер та шкала співпадають з виокремленим фактором 5 та шкалою за ним.

Із робочого варіанту були виключені шкали, робота над якими виявилась утрудненою для частини досліджуваних, зокрема: «Важливе – шкідливе», «Шкідливе – корисне», «Деградує – Просвітлює», «Прогресивне – Консервативне».

Відтак, до робочого варіанту методики семантичного диференціалу для вивчення ставлення студентської молоді до різних видів самоосвітньої діяльності було відібрано 28 шкал: «Втомлювальне – Мобілізує», «Дисциплінуюче – Розслаблює», «Ефективне – Неєфективне», «Заважає – Допмагає», «З допомогою – Самостійне», «Значуще – Неважливе», «Зовні скероване – Самотивоване», «Легкодоступне – Важкодоступне», «Легко здійснювати – Складно здійснювати», «Масове – Індивідуальне», «Наповнене сенсом – Безглузде», «Не варте зусиль – Варте зусиль»,

«Не варте уваги – Варте уваги», «Неінформативне – Інформативне», «Необхідне – Некорисне», «Непотрібне – Затребуване», «Неприйнятне – Бажане», «Нерезультативне – Результативне», «Нове – Традиційне», «Нудне – Цікаве», «Пасивно здійснюване – Активно здійснюване», «Поверхнєве – Глибоке», «Постійне – Ситуативне», «Регулярне – Рідкісне», «Різноманітне – Одноманітне», «Систематичне – Безладне», «Сучасне – Старомодне», «Шкідливе – Важливе».

Кореляція оцінок за шкалами експериментального варіанту методики в експериментальній групі не досягала показника 0,8. Тобто жодна шкала, що потрапила до робочого варіанту, не була виключена як дублююча. При цьому показник кореляції між двома парами шкал, синонімічних за значенням, складає: 0,620 при $p \leq 0,01$ для шкал «Важливе – Шкідливе» і «Необхідне – Некорисне», 0,677 при $p \leq 0,01$ для шкал «Ефективне – Неєфективне» і «Допомагаюче – Перешкоджаюче».

Робочий варіант семантичного диференціалу був перевірений на валідність шляхом апробації бланку на чітко відмінних групах досліджуваних: студентах (50 осіб) і науково-педагогічних працівниках (17 осіб). Були виявлені відмінні шкали, що входять до універсальності групової оцінки за достатньо високим інтервалом (90%), в обох групах досліджуваних:

- у групі студентів: «Необхідне – Некорисне», «Шкідливе – Важливе»,
- у групі науково-педагогічних працівників: «Значуще – Неважливе», «Заважає – Допмагає», «З допомогою – Самостійне», «Не варте зусиль – Варте зусиль», «Неприйнятне – Бажане», «Нудне – Цікаве»;

Також виокремлені різні фактори в групах досліджуваних:

- у групі студентів 8 факторів, що пояснюють 74,76% дисперсії:

1. Особистісна значущість (шкали з найбільшою вагою: «Наповнене сенсом – Безглузде» (-0,721), «Необхідне – Некорисне» (-0,767)),
2. Складність реалізації (шкала з найбільшою вагою «Легко здійснювати – Складно здійснювати» (0,7)),

3. Вплив (шкала з найбільшою вагою «Шкідливе – Важливе» (-0,571)),

4. Зацікавленість (шкала з найбільшою вагою «Неприйнятне – Бажане» (0,434)),

5. Регулярність (шкала з найбільшою вагою «Постійне – Ситуативне» (0,635)),

6. Ефективність (шкала з найбільшою вагою «Ефективне – Неєфективне» (0,506)),

7. Новаторство (шкала з найбільшою вагою «Нове – Традиційне» (0,403)),

8. Монотонність (шкала з найбільшою вагою «Різноманітне – Одноманітне» (0,437), «Втомлювальне – Мобілізує» (0,466));

- у групі науково-педагогічних працівників 7 факторів, що пояснюють 88,6% дисперсії:

1. Ефективність (шкали з найбільшою вагою: «Заважає – Допмагає» (-0,808), «Значуще – Неважливе» (-0,821), «Неінформативне – Інформативне» (0,879), «Сучасне – Старомодне» (-0,915)),

2. Активність у здійсненні (шкали з найбільшою вагою: «Поверхнєве – Глибоке» (0,886), «Пасивно здійснюване – Активно здійснюване» (0,936), «Втомлювальне – Мобілізує» (0,881)),

3. Важливість (шкали з найбільшою вагою: «Не варте зусиль – варте зусиль» (0,966), «Не варте уваги – Варте уваги» (0,892), «Не результативне – результативне» (0,722)),

4. Регулярність (шкали з найбільшою вагою: «Регулярне – рідкісне» (-0,796), «Постійне – Ситуативне» (0,767)),

5. Необхідність (шкали з найбільшою вагою: «Непотрібне – затребуване» (0,978), «Різноманітне – Одноманітне» (-0,750)),

6. Особистісна значущість (шкали з найбільшою вагою: «Зовні скероване – самомотивоване» (0,782), «Ефективне – Неєфективне» (-0,897)),

7. Індивідуальність впливу (шкали з найбільшою вагою: «Масове – індивідуальне» (-0,872), «Дисциплінуюче – Розслаблює» (0,726)).

Таким чином, у групі студентів наявні такі фактори, відмінні від групи науково-педагогічних працівників: «Складність реалізації», «Вплив», «Зацікавленість», «Новаторство», «Монотонність». У групі науково-педагогічних працівників наявні такі

фактори, відмінні від групи студентів: «Активність у здійсненні», «Важливість», «Необхідність», «Індивідуальність впливу». При цьому виокремлений у двох групах фактор «Особистісна значущість» у кожній з них представлений різними шкалами.

Вище викладене засвідчує, що бланк методики має чітко виражену диференціюючу здатність.

Проаналізуємо отримані у нашому дослідженні фактори, апелюючи до виокремлених автором методу семантичного диференціалу Ч. Осгудом трьох головних і незалежних факторів: Оцінки (представлений шкалами: «хороший – поганий», «приємний – неприємний» і «позитивний – негативний»), Сили (представлений такими шкалами, як «сильний – слабкий», «важкий – легкий» і «твердий – м'який»), Активності (представлений такими шкалами, як «швидкий – повільний», «активний – пасивний» і «збудливий – спокійний»), що задають універсальне семантичне поле, за допомогою якого можна описати світ суб'єктивних ставлень людини до елементів її оточення.

Названі вище фактори, отримані в групі науково-педагогічних працівників, можуть бути співставлені з виокремленими Ч. Осгудом таким чином:

- Ефективність, важливість, необхідність – із фактором Оцінка
- Активність у здійсненні, регулярність, індивідуальність впливу – із фактором Активність,
- Особистісна значущість – із фактором Сили.

Фактори, отримані в групі студентів, можуть бути співставлені з виокремленими Ч. Осгудом таким чином:

- Особистісна значущість, вплив, зацікавленість, новаторство, ефективність – із фактором Оцінка
- Регулярність, монотонність – із фактором Активність,
- Складність реалізації – із фактором Сили.

Таким чином, виокремлені нами фактори дають можливість задати деяке універсальне семантичне поле, за допомогою якого можна описати діапазон суб'єктивних ставлень людини до заданого виду самоосвітньої діяльності, а запропоновані шкали допомагають отримати більш детальну їх характеристику.

Остаточний варіант матриці не відрізняється за шкалами від робочого бланку (містить 28 вище зазна-

чених шкал), однак він був доповнений об'єктами оцінювання, визначених метою нашого дослідження: «читання наукової літератури з фаху», «читання наукової літератури, не пов'язаної з фахом», «пошук інформації з фаху в мережі Інтернет (науково-популярні тексти, блоги)», «участь у тренінгах, семінарах за фахом», «участь у тренінгах, семінарах, не пов'язаних із фахом, що здобувається», «участь у вебінарах, он-лайн курсах за фахом», «участь у вебінарах, он-лайн курсах, не пов'язаних із фахом, що здобувається», «перегляд пізнавальних відеоматеріалів за фахом», «перегляд пізнавальних відеоматеріалів, не пов'язаних із фахом, що здобувається».

Висновки з даного дослідження, перспективи подальших розвідок у даному напрямі.

Таким чином, запропонована методика дає можливість виявити деяке універсальне семантичне поле, за допомогою якого можна описати діапазон суб'єктивних ставлень студентів до заданого виду самоосвітньої діяльності, а запропоновані шкали допомагають отримати більш детальну їх характеристику.

Зокрема, за допомогою методики психосемантичного аналізу можна виявити:

- а) ставлення студентів до певного виду самоосвітньої діяльності, що виражає оцінку:
  - значення цієї діяльності та міри розуміння значення цієї діяльності для свого професійного становлення,
  - її впливу,
  - міри ефективності здійснюваних самоосвітніх дій,
  - міри її сучасності, динамічності;
- б) ставлення студентів до певного виду самоосвітньої діяльності, що виражає активність в її здійсненні:
  - міру глибини усвідомлення пізнаваного за допомогою самоосвіти,
  - регулярність здійснюваної самоосвітньої діяльності,
  - міру зацікавленості в такому виді діяльності й міру прояву активності у її здійсненні;
- в) ставлення студентів до певного виду самоосвітньої діяльності, що виражає якість її здійснення:
  - міру самостійності в організації цієї діяль-

ності,

- наявність труднощів у її реалізації.

Окрім того, обґрунтована методика дає можливість виявляти ставлення студентів до різних видів самоосвітньої діяльності, зокрема: читання наукової літератури з фаху; читання наукової літератури, не пов'язаної з фахом; пошук інформації з фаху в мережі Інтернет (науково-популярні тексти, блоги); участь у тренінгах, семінарах за фахом; участь у тренінгах, семінарах, не пов'язаних із фахом, що здобувається; участь у вебінарах, он-лайн курсах за фахом; участь у вебінарах, он-лайн курсах, не пов'язаних із фахом, що здобувається; перегляд пізнавальних відеоматеріалів за фахом; перегляд пізнавальних відеоматеріалів, не пов'язаних із фахом, що здобувається.

Вище викладене дозволяє стверджувати, що розроблена методика психосемантичного аналізу ставлення студентської молоді до самоосвітньої діяльності може застосовуватись у психолого-педагогічній практиці як з дослідницькою метою, так і з метою надання психолого-педагогічної допомоги студентам у розвитку їх готовності до самоосвіти.

Вивчення ставлення сучасних студентів до різних видів самоосвітньої діяльності з допомогою цієї методики є перспективою подальших наших досліджень.

References:

- Abakumova, E. B. (2012). Teoriya voprosa samoobrazovaniya v fylosofskoi, psikhologo-pedahohicheskoi y sotsyolohicheskoi lyterature [Theory of the question of self-education in philosophical, psychological, pedagogical and sociological literature] // *Aktualnye zadachy pedahohyky: materyaly II mezhdunar. nauch. konf. (h. Chyha, yiun 2012 h.)*. Chyha: Yzdatelstvo Molodoi uchenyi [in Russian].
- Balykaeva, M. B. (2008). Sovremennye podkhody k yzucheniyu formirovaniya samoobrazovaniya v otechestvennoi pedahohicheskoi nauke [Modern approaches to the study of the formation of self-education in domestic pedagogical science] // *Kachestvo. Ynnovatsyy. Obrazovanye. Obshchye problemy obrazovaniya*. № 5. S. 30 – 33. [in Russian].
- Buriak, V. K. (2002). Umovy ta zasoby samoosvity studentiv [Conditions and means of self-education of students] // *Vyshcha shkola*. № 6. S. 18 – 29. [in Ukrainian].
- Dereza, I. S. (2010). Formuvannya hotovnosti studentiv do samoosvity yak aktualna pedahohichna problema [Formation of students'

readiness for self-education as an urgent pedagogical problem] // *Pedahohika vyshchoi ta serednoi shkoly*. Vyp. 27. Kryvyi Rih: KDPU. S. 43 – 49. [in Ukrainian].

- Yvanova, M. A. (2010). Samoobrazovatelnaia deiatelnost kak glavnoe uslovyie, neobkhodimoe dlia razvytiya professyonalnoi kompetentnosti u studentov ynzhenernykh vuzov v sovremennykh uslovyiakh [Self-educational activity as the main condition necessary for the development of professional competence in students of engineering universities in modern conditions] / *Sbornyk nauchnykh statei «Problemy systemnoi modernyzatsyy ekonomyky Rossyy: sotsyalno-polytycheskyi, fyansovo-ekonomycheskyi y ekolohycheskyi aspekty»*. SPb.: Ynstytut byznesa y prava. // Rezhym dostupa: <http://www.ibl.ru/konf/021210/109/html>. [in Russian].
- Kaluhyn, Yu. E. (2003). Vydy samoobrazovaniya [Types of self-education] // *Dopolnytelnoe obrazovanye*. № 2. S. 16. [in Russian].
- Kaluhyn Yu. E., Zuikova M. O. (2013). Hotovnost k professyonalnomu samoobrazovaniyu studentov vuza [Readiness for professional self-education of university students] // *Humanytarnye, sotsyalno-ekonomycheskye y obshchestvennye nauky*. № 4. // http://www.onlinescience.ru/m/products/pedagogical_science/gid554/pg0/ [in Russian].
- Martyniuk, I. A. (2015). Sutnist poniattia «samoosvitnia diialnist osobystosti» [The essence of the understanding "self-awareness of the intelligence of the specialty"] // *Teoretychni ta prykladni problemy psykholohii* : zb. nauk. prats. T. 2, №3(38). Sieverodonetsk, 2015. S. 204–217. [in Ukrainian].
- Martyniuk, I. A. (2017). Metody diagnostyky gotovnosti osobystosti do samoosvitn'oyi diyal'nosti [Methods of diagnosing the readiness of the individual for self-educational activities] // *"Visnyk Kyyv's'kogo nacional'nogo universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Seriya Psykholohiya" – Bulletin of the Taras Shevchenko National University of Kyiv, Psychology series*, 1 (6)/2(7), 96–99 [in Ukrainian].
- Martyniuk, I. A. (2019). Typy stavlennia studentskoi molodi do samoosvitnoi diialnosti [Types of attitude of student youth to self-educational activities] // *Problemy suchasnoi psykholohii* : Zbirnyk naukovykh prats Kamianets-Podilskoho natsionalnoho universytetu imeni Ivana Ohienka; Instytutu psykholohii imeni H. S. Kostiuka NAPN Ukrainy. Vyp. 46. Kamianets-Podilskyyi: Aksioma. S. 240 – 265. [in Ukrainian].
- Martyniuk, I. A. (2020). Metodyka doslidzennia hotovnosti studentskoi molodi do samoosvitnoi diialnosti [Methodology for advancing the readiness of students to self-educated activity] // *Psykholohichni chasopysy* : Zbirnyk naukovykh prats Instytutu psykholohii imeni H. S. Kostiuka NAPN Ukrainy. Tom 6. № 9. S. 58 – 67. <https://www.apsijournal.com/index.php/psyjournal/article/view/1056/653> [in Ukrainian].
- Martyniuk, I. A. (2020). Metodyka doslidzennia komponentiv hotovnosti studentskoi molodi do samoosvitnoi diialnosti [Methodology

- for advancing the components of readiness of students to self-educated activity] // *Psykholohichniy chasopys* : Zbirnyk naukovykh prats Instytutu psykholohii imeni H. S. Kostyuka NAPN Ukrainy. Tom 6. № 10. S. 130 – 139. <https://www.apsijournal.com/index.php/psyjournal/issue/view/42> [in Ukrainian].
- Ovcharenko, V. A. (2011). Samoobrazovanye y tvorcheskoe razvytye lychnosty v protsesse professionalnoi podgotovky studenta [Self-education and creative development of personality in the process of professional training of a student] // *Vestnyk Assotsyatsyy vuzov turyzma y servysa*. N 1. S. 63 – 67. [in Russian].
- Psykhosemantyka. Metod semanticheskoho dyfferentsyala [Psychosemantics. Semantic differential method]: uchebno-metodycheskoe posobyе dlia stud. vyssh. ucheb. zav. / O. V. Kozhevnykova, S. A. Viuzhanyna. Yzhevsk: Yzd. Tsentr «Udmurtskiy unyversytet», 2016. 120 s. [in Russian].
- Sukhanov, P. V. (2013). Pedagogicheskaya kontseptsiya razvytiya samoobrazovatelnoi deiatelnosti studentov v usloviyakh ynfomatyzatsyy obrazovaniya [Pedagogical concept of the development of self-educational activities of students in the context of informatization of education] : avtoref. dyss. na soyskanye nauch. stepeny dokt. ped. nauk : spets. Kostroma. 54 s. [in Russian].
- Chepeleva, N. V. (1992). Psykholohiya chteniya uchebnoi y nauchnoi lyteratury v systeme professionalnoi podgotovky studentov [Psychology of reading educational and scientific literature in the system of professional training of students]: dyss. ... dokt. psikhol. nauk : 19.00.07 – pedagogicheskaya y vozrastnaia psikhoholya. K. 397 s. [in Russian].
- Shaposhnikova, L. M. (2007). Rozvytok idei pro samoosvitu shkoliariv v istorii vitchyznianoї pedahohiky (kinets XIX – poch. XX st.) [Development of ideas about the self-education of schoolchildren in the history of modern pedagogy (the end of the 19th - early 20th century)] : avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. ped. nauk : spets. 13.00.01 «Zahalna pedahohika ta istoriia pedahohiky». Zhytomyr. 20 s. [in Ukrainian].
- Suhenko, Ya. (2018). Semantichnyy dyferencial dlya ocinky osvithnoyi trayektoriyi osobystosti [Semantic differential for assessing the educational trajectory of the individual] // *Psycholingvistyka – Psycholinguistics*, 24, 1, 320–343 [in Ukrainian].
- Iakovets, T. Ya. (2003). Kompleks pedahohycheskykh uslovyi formirovaniya hotovnosti studentov vuza k samoobrazovaniyu [A complex of pedagogical conditions for the formation of university students' readiness for self-education] : dys. ... kand. ped. nauk : 13.00.01, 13.00.08 M. 210 s. [in Russian].
- Klement, M., Chraska, M., Chraskova, M. (2014) The use of semantic differential method in identifying the opinions of university students on education realized through e-learning. 5th World Conference on Learning, Teaching and Educational Leadership. URL: https://www.researchgate.net/publication/277902291_The_Use_of_the_Semantic_Differential_Method_in_Identifying_the_Opinions_of_University_Students_on_Education_Realized_Through_e-learning [in English].
- Marogna, C., Caccamo, F., Salcuni, S., Nobile, F. University students and semantic differential: a pilot study comparing subjects who sought psychological help with subjects who did not. *Testing, psychometrics, methodology in applied psychology*. Vol. 23, No 3, September. URL: <http://www.tpm.org> . [in English].
- Osgood, Ch. Method of semantic differential in comparative culture studies. *American Anthropologist*. 1964 (June). Vol. 66. No. 3. P. 171–200. [in English].

Iryna Martyniuk

Ph.D. in Psychology, Assistant Professor, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Kyiv (Ukraine)

THE TECHNIQUE OF PSYCHOSEMANTIC ANALYSIS OF STUDENTS' ATTITUDES TO SELF-EDUCATIONAL ACTIVITIES

ABSTRACT

The article presents the author's technique analyzing psychosemantically students' attitudes to self-educational activities, which can be used in psychological and pedagogical practice both for research purposes and for psychological and pedagogical assistance for students by developing their readiness for self-education. It is substantiated that the study of the constructs of students' consciousness, which reflect their attitudes to different self-educational activities, using the method of semantic differential, makes it possible to identify: how difficult to implement self-educational activities (including specific activities, such as reading of scientific-professional literature); what self-education means to them; how it affects students; how students understand the importance of such activities for their professional development; how they are interested in these activities and whether they are active in their implementation; to what degree self-education is modern, dynamic; deepness of awareness of what is learned through self-education; the regularity of their self-educational activities; the degree of independence in such activity organization and implementation; effectiveness of self-educational activities. During technique development, twenty-eight scales were identified, which made up the final version of the semantic differential matrix: 1) Fatiguing – Mobilizing, 2) Disciplinary – Relaxing,

3) Effective – Ineffective, 4) Interfering – Helping, 5) With help – Independent, 6) Significant – Unimportant, 7) Externally directed – Self-motivated, 8) Easily accessible – Hard to access, 9) Easy to implement – Difficult to implement, 10) Mass – Individual, 11) Full of meaning – Nonsense, 12) Not worth the effort – Worth the effort, 13) Not worth the attention – Worth the attention, 14) Uninformative – Informative, 15) Necessary – Useless, 16) Unnecessary – Demanded, 17) Unacceptable – Desirable, 18) Unproductive – Effective, 19) New – Traditional, 20) Boring – Interesting, 21) Passively carried out – Actively carried out, 22) Superficial – Deep, 23) Constant – Situational, 24) Regular – Rare, 25) Various – Monotonous, 26) Systematic – Chaotic, 27) Modern – Old-fashioned, 28) Harmful – Important. The expressed differentiating ability of the technique was substantiated. The stages of technique development were described.

Key words: psychosemantic analysis, semantic differential, attitude to self-education activity, students, types of self-educational activity of students.

Мартынюк Ирина Анатольевна

Кандидат психологических наук, доцент, Национальный университет биоресурсов и природопользования Украины, г. Киев (Украина)

МЕТОДИКА ПСИХОСЕМАНТИЧЕСКОГО АНАЛИЗА ОТНОШЕНИЯ СТУДЕНЧЕСКОЙ МОЛОДЕЖИ К САМООБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

АННОТАЦИЯ

В статье представлена разработанная автором методика психосемантического анализа отношения студенческой молодежи к самообразовательной деятельности, которая может применяться в психолого-педагогической практике как с исследовательской целью, так и с целью предоставления психолого-педагогической помощи студентам в развитии их готовности к самообразованию. Обосновывается, что изучение конструкторов сознания студенческой молодежи, отражающие отношение к различным видам самообразовательной деятельности, с помощью метода семантического дифференциала, дает возможность выявить: насколько сложной для реализации выдается студентам самообразовательная деятельность (в том числе отдельные ее виды, например, чтение научной литературы по специальности), какое значение она имеет для них, как влияет на студентов, насколько студенты понимают значение такой деятельности для своего профессионального становления, насколько они заинтересованы в таком виде деятельности и или проявляют активность в ее осуществлении, насколько считают ее современной, динамичной, степень глубины осознание узнаваемого с помощью самообразования, регулярность осуществляемой самообразовательной деятельности, степень самостоятельности в организации и реализации такой деятельности, степень эффективности осуществляемых самообразовательных действий. Во время разработки методики выделены двадцать восемь шкал, которые составляют финишный вариант матрицы семантического дифференциала: 1) Утомляющее – Мобилизирующее, 2) Дисциплинирующее – Расслабляющее, 3) Эффективное – Неэффективное, 4) Мешает – Помогает, 5) С помощью – Самостоятельное, 6) Значимое – Неважное, 7) Внешне управляемое – Самомотивированное, 8) Легкодостижимое – Сложнодостижимое, 9) Легко совершать – Сложно совершать, 10) Массовое

– Индивидуальное, 11) Наполнено смыслом – Бессмысленно, 12) Не стоит усилий – Стоит усилий, 13) Не стоит внимания – стоит внимания, 14) Неинформативное – информативное, 15) Необходимое – Ненужное, 16) Ненужное – востребованное, 17) Неприемлемо – Желаемое, 18) Нерезультативное – Результативное, 19) Новое – Традиционное, 20) Скучное – Интересное, 21) Пассивно совершаемое – Активно совершаемое, 22) Поверхностное – Глубокое, 23) Постоянное – Ситуативное, 24) Регулярное – Редкостное, 25) Разнообразное – Однообразное, 26) Систематическое – Беспорядочное, 27) Современное – Старомодное, 28) Вредное – Важное. Обосновывается выраженная дифференцирующая способность методики. Описываются этапы разработки методики.

Ключевые слова: психосемантический анализ, семантический дифференциал, отношение к самообразовательной деятельности, студенческая молодежь, виды самообразовательной деятельности студенческой молодежи.

How to cite (як цитувати):

Martyniuk, I. (2021). *THE TECHNIQUE OF PSYCHO-SEMANTIC ANALYSIS OF STUDENTS' ATTITUDES TO SELF-EDUCATIONAL ACTIVITIES. PSYCHOLOGICAL JOURNAL*, 7 (4), 99-108. <https://doi.org/10.31108/1.2021.7.4.10> [in Ukrainian]

Дата отримання статті: 10.03.2021

Дата рекомендації до друку: 23.03.2021

Дата оприлюднення: 30.04.2021